

A Megbékélési és Együttműködési díj átadására – ezúttal második alkalommal – 2014. február 28-án került sor. Az idei kitüntetett Käfer István egyetemi tanár, szlovakológus. A díjat (Lebó Ferenc alkotása) Surján László adta át, a laudációk közül kettőt teszünk közzé itt, közöljük a díjátadó s a kitüntetett beszédének szövegét is.

Kedves ünnepre gyűlt vendégek!

Azért jöttünk össze, hogy megtiszteljük Käfer István magyar szlovakistát. Tehetjük ezt annak alapján, amit az asztalra elének tett. Egész életében fejlesztette, gazdagította, értékelte és korrigálta a magyar–szlovák kapcsolatokat, elsősorban a kultúra és az irodalom területén. Kivételes alkalom ez egy nyolcvanadik évének küszöbéhez érkező aktív ember munkájának értékelésére, ami hosszabb megállást, elgondolkodást érdemelne. Kérem, hogy most, ebben az ünnepi pillanatban tekintsünk el ettől. Ahogy ünnepeltünk természetét, egyéniségét ismerem, erre még bőségesen lesz idő.

Egy híján ötven éve ismerjük egymást. Véletlenül találkoztunk, de az bizonyára törvényszerű volt. Ezek a véletlenek irányították életünket elindulásunk szakaszában. A körülmények összejátszása folytán Käfer István szlovakista lett, csekélységem pedig hungarológus, pedig mindketten latint és anyanyelvünket akartuk tanulni, azaz Käfer magyar nyelvet és irodalmat, én meg szlovák nyelvet és irodalmat. Eufemisztikusan mondván: ez nem adatott meg nekünk. (Csak zárójelben megjegyezve: jól történt.) Az meg legalábbis különös, milyen furcsa véletlen egyezések vannak pályakezdésünk idején. Mindkettőnknek egyik nagyapja stájerországi, persze azzal a különbséggel, hogy az enyémet Starmannak hívták (a német Star, vagyis a fahéj, hályog, csillag szóból), ami csak megerősíti, hogy nem éppen szellemdús dolog, ha a Kárpát-medencének ebben a régiójában „tisztá” magyart vagy „tisztá” szlovákot keresünk, méghozzá genetikai alapon. De ez mit sem változtat azon, hogy a német umlautos ä-s név egy magyaré, a W névkezdet meg egy szlováké. És ugyebár szemernyit sem változtat azon a történelmi tényen, hogy az *Uhorskónak*, Magyar Királyságnak nevezett államalakulat egyik eredeti szlovien-szláv lakosságából a szlovák nemzet alakult ki, az eredeti hét magyar törzsből pedig a magyar nemzet. És itt talán helyénvaló annak megemlítése, hogy a szlovákok sohasem éltek másutt, csak az Uhorské / Magyar Királyságban, ahol végül nemzeti egységgé formálódtak. A szlovák nemzetiség ugyanolyan őshonos, mint a magyar. A szlovák és a magyar nemzetiség egyedei, akik bizonyos időbeli eltolódással szuverén nemzetekké cseperedtek, jobban-rosszban kölcsönösen hatottak egymásra, akár akarták, akár nem, akár tudtak róla, akár nem, és akkor is, ha ma tudatosítják ezt, vagy sem. Ma megint csak tudomásul kell vennünk, akár akarjuk, akár nem, a két nemzetet csak a nyelv választja el, persze figyelmen kívül hagyva a mítoszokat és az azokból kifacsart téziseket, melyek nagyrészt már a kölcsönös tudatlanság szüleményei. Käfer István *Magyar szlovákságismeret* című köny-

vének egyik fejezetében, a *Történelmi visszaigazolásban* jogosan és ráadásul igen őszintén vallja: „Nekünk magyaroknak a szlovákok egyedüli édestestvéreink, akiknek annyjuk van a miénkből, amennyije egyetlen etnikumnak sem a nagyvilágban” (183.).

Käfer István a szlovakisztikában tett első komoly lépéseitől kezdve a történelmi, etnográfiai és kulturális (főként írott és nyomtatott) eredeti anyag alapos ismeretére támaszkodott. Ha beleolvasunk bibliográfiájába, irodalmi, történelmi tanulmányaiba és ismeretterjesztő publikációiba, olyan érzésünk támad, hogy szemünk rátapad a tárgyra vagy műre, amiről beszél, és úgy látjuk, mintha kezében tartaná. Olyan ambícióval dolgozik a szlovák művelődés (mindenekelőtt az irodalom) kutatásában, ami meghatározott terminológiai rendszer keretében pontosan körülhatárolja a megszabott fogalmakat. Rámutat és kiküszöböli a terminológiai pontatlanságokat és helytelen meghatározásokat a magyar–szlovák kapcsolatokban. Vezetése alatt egész sor tudományos rendezvény valósult meg, amelyek célja a bizalom meghonosítása a magyar–szlovák kapcsolatokban. E bizalom mértékét mindmáig a tények és azok összefüggésrendszerének ismerete szabja meg, ugyanis az állandósult történelmi és földrajzi fogalmak is időről időre új jelentésben bukkannak fel a Duna mindkét partján, annyira, hogy a végén elfedik az eredeti összefüggéseket.

Käfer István mindvégig megőrizte csodálatra méltón következetes keresztény humanizmusát, tekintet nélkül arra, kedveztek-e a politikai körülmények a magyar–szlovák kapcsolatok fejlődésének, vagy sem. Számára a szlovák ember felebarát, a szlovák kultúra pedig olyan közeli, hogy összehasonlíthatatlanul többet tud róla, mint nem egy művelt szlovák. Käfer István mint meghatározó magyar szlovakista szemlélete különösen napjainkban értékelhető, amikor a közös uhorský/magyarhoni örökség nemzeti privatizációjának vagyunk tanúi. Nemegyszer csak (keserű) humorral tekinthetünk mindarra, ami körülöttünk történik. Itt van például a szakolcai szlovák *trdelník* és a székelyföldi magyar *kürtőskalács*. Mindkettő ennek az örökségnek a része. Magyar vagy szlovák? Sem egyik, sem másik, hanem az a bizonyos harmadik: uhorský, vagyis magyarhoni, tehát szlováké is, magyaré is, a kétségtelenül közös uhorský/magyarhoni étkezési kultúra része. Egyébként, ha nagyon akarnánk, nyelvi kölcsönzések segítségével kifejezhetnénk ezt mindkét nyelven: hungarikum, magyarikum, szlovacikum.

Végezetül tegyük fel a kérdést: mi köze van ehhez a tudománynak és Käfer Istvánnak? Nagyon kevés és nagyok sok: bizonyos értelemben ő maga a magyarhoni örökség. Igaz, kissé megkésve.

Magyar, de hozzánk, szlovákokhoz is tartozik. Az ő meghatározása szerint *hungaroszlovacikum*.

Karol Wlachovsky

Amikor volt egyetemi tanárom és atyai barátom fölkért arra, hogy e díj átvételének nemes alkalmából köszöntsem őt, beszédemet tervezve – hűtlenségeimben is hűséges tanítványaként – úgy gondoltam, rendbontó módon fogom emlékezetessé tenni nemcsak számára, hanem a tisztelt ünneplők számára is e szép napot. Első gondolatként az ötlött az eszembe – de mindenki megnyugtatóására előrebocsátom, hogy nem valósítom meg –, hogy azzal tisztelgek szorgos munkával létrehozott hatalmas életműve előtt, ha e szerény laudáció helyett maratoni fölolvassal töltöm ki a rendelkezésemre álló időt. Azt terveztem, hogy nem teszek egyebet, mint magammal hozom vaskos bibliográfiáját, amelyet a szlovák és a cseh irodalom magyar fordításainak szentelt, és elkezdem fölolvadni az A betűnél található tételeket, s addig folytatom, amíg az időm engedi. Majd közöltem volna a megrökönyödött hallgatósággal, hogy még egy évig, három hónapig és két és fél napig kellene itt ülnie egyfolytában ahhoz, hogy az ünnepelt ezen egyetlen munkájában eljussunk a ZS betűig.

Nem tudom, jól érzékelem-e a megkönnyebbülés rezdüléseit a tisztelt ünneplő közönség soraiban, amiért elálltam első gondolatomtól, mindazonáltal remélem, hogy a *captatio benevolentiae* áldásos előnyét élvezve tetszéssel fogadják majd az ünnepeltnek azt a portréját, amelyet szeretnék fölvezetni Önöknek. Igyekszem ugyanis mesterségek és hivatások megidézésével megrajzolni egy tevékeny keresztény ember életpályáját azon cicerói szólás jegyében, hogy *„Historia est magistra vitae”*. Egy olyan reneszánsz típusú ember portréját szeretném tehát megrajzolni, akinek élete és pályája világos és

átlátható ugyan, ám nem írható le egyszerű paradigmákkal. Az ezerarcú embert és tudóst akarom bemutatni, aki számos mesterség ezer és ezer fogását sajátította el, kitűnően alkalmazta saját életében, és képes volt átadni őket tanítványainak.

A gyermek vagy a fiatal Käfer Istvánt nem adatott ismernem, ezért életének erről a szakaszáról jómagam is inkább mástól szeretnék hallani, ugyanakkor rajtam kívül, azt hiszem, kevesen tudják e teremben, hogy István nagy reménysége volt a magyar kézilabdázásnak. Azaz először sportolóként szeretném megjeleníteni, amint jókötésű fiatalemberként a zöld gyepre lép, mert akkor még füves nagypályán játszották a kézilabdát, és rendkívül dinamikus játékosként keményen vezeti a támadásokat, elszántan védekezik, és fáradhatatlan lendülettel és elszántsággal küzdi végig a félidőket. A kemény kötésű sportoló – a reneszánsz embertípus jegyében – ily módon előlegzi meg a maratoni kitartású filológust, akinek 748 oldalas bibliográfiájának felolvasásától éppen az imént kíméltem meg magukat. A teológiai hagyományból jól ismert athleta Christi, Krisztus bajnoka ő, aki oly módon képes a sportot és a tudományt a jó és a rossz mitikus küzdőterévé változtatni, ahogyan azt Hugh Hudson a *Tűzszekerek* című filmjében teszi.

Az európai reneszánsz és barokk kultúrának van egy olyan mestersége, amely a tudás fölhalmozódásának legfontosabb helyszínéhez, a könyvtárhoz kapcsolódik. Olyan jeles személységek sorát folytatja Käfer István, akik tudós könyvtárosokként írták be magukat a közép-európai nemzetek kultúrájának történetébe. Elegendő, ha csak a bécsi császári könyvtárosok nagy alakjaira emlékezünk, Bél Má-

tyásra vagy Benczúr Józsefre, akik óriási műveltségükkel és tudásukkal gyarapították a világról és hazánkról szóló ismereteinket. Käfer István második természetes életterévé – a kézilabdapálya után – a könyvtár vált. A Széchenyi és az Egyetemi Könyvtárban éppoly jól ismerik, mint az Idegennyelvűben, nem is szólva a Nagyszombati Bibliotékáról vagy a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárról.

A könyvtár a rendszerezett és szervezett tudás forrása volt, amely idővel nemcsak a kiváltságosak számára, hanem a demokrácia jegyében szélesebb közönség számára is elérhetővé vált. Käfer István pedig nemcsak tudós könyvtárosként, hanem demokratikus érzelmű, jó értelemben vett népművelőként is fontos szerepet töltött be a hazánkról és a benne élő nemzetekről, nemzetiségekről szóló ismeretek terjesztésében. Ha léteznének fölmérések a tudás átadásának hatékonyságáról, biztos vagyok benne, hogy Käfer István a toplista élén szerepelne. Különleges retorikai és színészi képességek birtokában képes megszólítani olyan közönséget is, amely alapvetően nem érdeklődik témái iránt. Mindegy, hogy a hallgatósága politikusokból, egyházi férfiakból, egy nemzetiségi szervezet tagjaiból vagy utazása során verbuvált alkalmi közönségből áll-e, az előadás vagy beszélgetés végén mindannyian a magyar-szlovák viszony lelkes apostolaiént indulnak a világba.

Nem kivétel ez alól egyetemi hallgatósága sem. Aki valaha is látta Käfer Istvánt az egyetemi katedrán, nem támadhat kétsége azzal kapcsolatban, hogy az egyetemi tanárság sokoldalú oktatói-nevelői hivatásként értelmezhető. Käfer István tanítványainak nagy száma a tudományos és egyetemi életben arról árulkodik, hogy alapos

képzést kaptak tanáruktól, elkötelezettségük szakmájuk iránt arról tanúsodik, hogy mesterük képes volt motiválni őket huszonéves korukban is. És szinte valamennyien tanúságát adhatjuk annak, hogy a bibliai parabolák erejével ható történetei saját maga és családja életéből miként szóltak bele sorsunk alakulásába, hogy egyetemi tanárunktól mennyi személyes figyelmet és gondolati szabadságot kaptunk, hogy véleményünket tiszteletben tartotta és értelmezte, hogy egzisztenciális problémákkal küszködve mindahányszor hathatós segítségre számíthattunk tőle.

Käfer István „lélektől lélekgig” vert hidakat egy olyan világban, amely néhány évvel azelőtt még fölrobbantotta azokat, az embereket és a nemzeteket elszigetelte egymástól, hogy elzártságukban sikeresebben befolyásolhassa és nyomoríthassa őket. Käfer Istváné mint hídépítő a laudáció következő passzusa (szándékosan nem használok az archaikusabb, ám nemzedéke számára negatív jelentéssel terhelt „hídverő” szót), hiszen ki tagadhatná, mekkora szerep jutott neki abban, hogy az Esztergomot Párkánnyal egykor összekötő híd hosszú évtizedek múltán újból fölépítve ismét nemzetrészeket, valamint két szomszédos nemzetet és országot köthet össze. Most én szeretnék élni egy bibliai parabolával. Paulus Alajos *Rendezni végre közös gondolatainkat* című 1983-as filmjében Käfer István a Duna Esztergom alatti szakaszán szinte a vizeken lebegve beszél a Márai Valéria híd megépítésének fontosságáról. Kevesen dicsekedhetnek azzal, hogy egy szimbolikus jelentőséggel bíró Duna-híd a szavukra és intésükre kikelt hullámsírijából.

Idő hiányában Käfer István következő mesterségeit mellőzöm: a ha-

jóskapitány, a nyomozó, a kántor és a párterapeuta.

Egy közép-európai szláv toposzhoz kapcsolódó mesterséggel szeretném befejezni mondandómat. Széchenyi 1824-es följajnlása a Magyar Tudós Társaság, mai nevén Magyar Tudományos Akadémia megalapítására jelentős hatást gyakorolt a honi szláv nemzetek életére is. Először a hazai szerbek alapították meg 1826-ban Pesten a szerb nemzeti tudományokkal foglalkozó szervezetüket, a Maticát. A *matica* a szerbben *méhkirálynőt* jelent, aki maga köré szervezi népét azért, hogy a nemzeti élet kincseit megtermeljék, raktározzák, és ezzel a felnövekvő nemzedék létét biztosítsák. A magyar és szerb példát rövidesen követték a csehek (1830), a horvátok (1842), a felső-szorbok (1847), az ukránok (1848), a morvák (1853), a dalmátok (1862), a szlovákok (1863), a len-

gyelek és az alsó-szorbok (mindkettő 1880). Közép-európai méhesünkben Käfer Istvánt méhészként szeretném láttatni: fölényes tudásának hálójával védte és védi magát az olykor földühödött méhek csipéseitől, nagy biztonsággal mozog a kaptárak között, figyelmesen és nagy hozzáértéssel emeli le a tetejüket, hogy beljüket pillantson, minden jól működik-e, szeretettel gondozza őket, és beavatkozik, ha betegség vagy külső ellenség támadja meg őket. A közép-európai emblemikus nemzetrajz így módon egy ókori toposzt töltött meg új nemzeti tartalommal, amelyben a nemzet valamennyi tagja a maga kicsiny módján hozzájárulhatott az egész műgyarapodásához.

Mesterségei műveléséhez és méhesünk gyarapításához kérem Isten áldását.

Kiss Szemán Róbert

LEBÓ FERENC
ISTEN TENYERÉN

Tisztelt Professor Úr!
Kedves István!

Amikor tavaly októberben formailag is támogatója lettél a mi együttműködési és megbékélési mozgalmunknak, egy érdekes dilemma keletkezett: Te csatlakoztál a Chartához, vagy mi hozzád?

Eldönthetetlen kérdés. Nem is megoldani akarom, csak rámutatok: ennek a közösségnek a gondolatai és reményei mondhatni tökéletes egységet alkotnak azzal, amit tudós emberként, tanárként évtizedek óta képviselsz.

Elhangoztak a méltatások, nem akarok versenyre kelni a szakavatott értékelésekkel. Úgy érzem magam, mintha pénzváltó lennék, s az lenne a feladatom, hogy a kincset, amit pályád során felhalmoztál, kis adagokban az emberek kezébe adjam, hogy forogjon és hasson. Hogy valóban *közkinccs* lehessen.

Nem véletlenül kértünk fel tavaly, hogy ez előtt a közösség előtt beszélj a hungarus tudatról, arról a közösségről, amely oly sok évszázadon át egységre foglalt magyart és szlovákot. Megtanít minket ez a fogalom arra, hogy a szlovák nem ellenség, s hogy a szívünknek oly kedves nemzeti érzésnek bennünk is lehetnek önző vadhajításai.

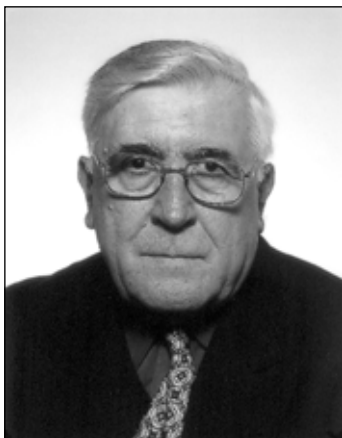
A történelem és az emberi gondolkodás nem forgatható visszafelé. Lehet, hogy a bábéli nyelvzavar előtt könnyebb volt egymással érintkezni, de soha egy pillanatra sem kívánok megválni attól az értéktől, amit a magyar nyelv jelent. De így van ezzel mindenki, a szlovák, román, szerb és a többi nép.

Ha visszafelé nincs út, merre van előre? Valaha a hungarus tudatú embereket egy közös állam és egy közös tekintély, a király fogta össze. Ezek a keretek széttörték, rekonstruálni őket csak múzeumban lehet. A túlságosan tág *európai* és a kicsit szűk *nemzeti* fogalom között rá kell találnunk és erősítenünk, fejlesztenünk kell a régióhoz tartozás közös örömét. Talán a szomszéd, sőt a *jó szomszéd* kifejezés a legalkalmasabb számunkra. Egymást támogató nemzetek, egymást ismerő és szerető emberek, kultúránk sok közös eleme, vándorló dallamok, közösen tisztelt múltbéli királyok, közösen szeretett táj. Utópia? A te munkád, a te gondolataid, könyveid, tanulmányaid azt üzenik: álom ugyan, de megvalósítható. Ennek a reménynek a megalapozásáért csekély jelzés, hálánk látható kifejezése ez a díj, melyet számodra átadni öröm és megtiszteltetés. Fogadd szeretettel.

Surján László

Kedves Alelnök Úr, kedves Charta-társak!

Örömmel számolhatok be egy új szlovák történettudományi kézikönyv megjelenéséről, az eperjesi Peter Kónya *Dejiny Uhorska ~ Magyarország története* című kötetéről. Engedjék meg, hogy idézzek belőle: „Az 1918 előtti szlovák történelmet kiszakították az uhorský ~ magyarhoni összefüggésből, ami

egy átlag szlovákból a terület valamiféle autonóm helyzetének képzetét váltja ki. Ezért teljességgel érthető, hogy még a történelem szakos hallgatóknak sincsenek mélyebb ismeretei Uhorsko ~ Magyarhonról, amely több mint kilenc évszázadon át őseik hazája volt, mégis valahogyan tudat alatt szégyenkezni kell miatta... Ezért is paradox a dolog, hogy a történészhallgatók és sok tanár lényegesen többet tud Anglia, Franciaország vagy Csehország történetéről, mint a sajátjáról, még ha az uhorské ~ magyarhoni is. Túlzás nélkül megállapítható, hogy sokakban a Nagy-Morávia és a nemzeti ébredés kora közötti szlovák történelmet a nemzeti elnyomás tölti ki, ha nem mindjárt a sötétség kora. Alapvetően meg kell változtatni a szlovák történelemszemléletet Uhorsko ~ Magyarhonnal kapcsolatban. Szlovákia története nagymértékben azonos Uhorsko ~ Magyarhonéval, amelynek keretébe beletartozott és osztozott sorsában lakossága, tekintet nélkül arra, szlovákul, németül vagy magyarul beszélt. Uhorsko ~ Magyarhon története tehát egyszerűen a szlovák történelem része, akkor is, ha az ese-

mények Kassán, Pesten vagy Kolozsváron játszódtak le.”

Ez már tömény *hungaroszlovakológia!* A szlovákságtudomány *hungarus ~ uhorské* elemeinek deklarációja. És a szlovákságtudomány művelése, egyértelmű interpretációja, kemény terminológiai fegyelme és sok-sok ismeret szerzése a mai magyarok

feladata. Mert bizony a szlovákok a mi tejtestvéreink. Nem vagyunk egyedül Európában, mert nyelvünk hangzása, muzsikája ugyanaz, szavaink ezrei azonosak, népdalaink közel fele azonos a szlovákokéval. Azonos védőszentünk, katolikus és protestáns egyháztörténetünk, az ország *uhorizációja ~ hungarizációja* a nemzeti ébredés előestéjén... Nem magyarosodtak és szlovákosodtak őseink, hanem uhorizálódtak ~ hungarizálódtak. Ennek az állapotnak fő jellemzője, hogy nem sérelemből, féligazságokból, sértődöttségéből, netán bosszúból indul ki. Pázmány úgy tudott *hungarus* lenni, hogy Erdély mentéséért összefogott a protestánsokkal, a tót nációnak pedig saját nyelvének használatát ajánlotta. Krman Dániel úgy tudott *hungarus* lenni, hogy Zsolna főterén 1707. március 8-án szlovákul szentelte meg Rákóczi tüzérségének zászlóit. Rudnay Sándor esztergomi érseknek a XVIII–XIX. század fordulóján mondott szlovák nyelvű prédikációi iskolai tananyagban való természetes magyarázata az uhorský ~ *hungarus* tudat titkának. És vigyázat! Ez az Uhorsko ~ Magyarhon titok tovább él! Akkor

is, amikor már épültek a nemzeti székertáborok. 1861-ben Sládkovič még édes hazája szent koronája legszebb diadémjának nevezte Pestet, amikor a vesztébe süllyedő ország szelíd búcsúztatója, Mikszáth Kálmán tudott úgy magyar lenni, hogy egybeforrt szűkebb pátriájának tótjaival.

Uhorsko ~ Magyarhon őrtüzei ma is világitanak a szlovák szellemi életben, s ezek bemutatása a magyar kultúra, a hungaroszlovakológia feladata. A nemzeti korokban kialakult határok soha sehol nem lehetnek igazságosak, mert kirekesztenek. A magyar–szlovák szimbiózis évezredének kibontása a rárakódott politikai salak alól eltüntetett ezeket a határokat, miként Peter Kónya is fogalmaz: „Magyarhonnak és népeinek csaknem ezeresztendő történelmi útja ma is lehet tanulság és példa az integrálódó Közép-Európának.”

Engedjék meg, hogy Balassi-példázattal zárjam köszönetemet ezen a szép estén. Egy 1579. július 4-én Rózsa-hegyen keltezett latin nyelvű iratban szlovákul olvasható a szöveg Wawrisó kifosztásáról. Balassi 1580 májusa előtt írásban panaszkolta, hogy

a *Schwete-Janszkyak* a Holo-hegyet is elvették tőle. Jobbágyai Usik András, Stefan Macko, Nohínka, Zellyen, Dzsurov névre hallgattak. Az még nem bizonyított, hogy Balassi írta a Fanchali Jób-kódex nyolc szlovák szerelmes versét. Persze akadhatott-e más, aki olyan színvonalú szlovák verseket alkotott volna?!

Balassi tehát kétszeresen a szlovákoké is: saját gyökerei, környezete révén, valamint úgy, hogy költészete felszívódott a majdani szlovák irodalom hajszalereibe is.

A Balassi kritikai kiadásban a horvát virágének nótájára komponált *Aenigmát Egy lengyel ének* követi... *Az Zsuzsánna egy szép német leán* Bécsben lakik Tiefengrab utcáján... A verset Kurta oktáván Pozsony városából kimentében szerzette, s bécsi virág juta eszébe, amikor Zellyen, Mackó, Usik Klabovec társaságában azon méltatlankodott, hogy a pozsonyi kamarától 1592. november 20-án kelt levelét a *rozsomberki* posta csak 3. decembris küldötte meg.

Käfer István